

II. ULÁSZLÓ ÉS BEATRIX HÁZASSAGA.

(Kiadatlan levelek alapján.)

Mátyás király halálának 400-dik évfordulója élénk mozgalmat idézett elő történelmi irodalmunkban. Mint e tudomány-szak egyik szerény művelője, én is megkívánom hozni a kegyelet adóját, bár nem közvetlenül a nagy király, de annak hitvese, Aragoniai Beatrix életére vonatkozó bűvárlataimmal járulván ama korszak megvilágításához, s hódolattal emlékezvén meg az egykor annyira ünnepezt királynőről, ki miután a pazar fényű budai udvarban, államférfiak, tudósok s művészek körében irányító csillagkép ragyogott; királyi férje, e fénykölesönző napja, lehunytaival nem ragyogott többé, hanem sok csalódás és hányattatás után szegényen és elhagyatva végezté be élete pályáját.

Jelen tanulmányom Beatrix életének éppen e szomorú vég-szakát öleli fel, tüzetesen foglalkozván különösen II. Ulászló királylyal való házasságával, melyről történészeink alig tesznek említést, vagy tagadásba is veszik, mely azonban az általam összegyűjtött s a nápolyi, velencei, milanói s modenai levéltárakból került hiteles adatok világánál mint kétségtelenül létezettnek tűnik fel.

Ulászló tényleg megesküdtött Beatrixszel, de a nászünnepélyt s Beatrixnek Budára való ünnepélyes bevonulását a béke helyreálltáig ígérte halasztani. A trónkövetelők elleni háborúban Beatrix mindenképen segítségére volt Ulászlónak; sőt atyja Ferdinánd nápolyi király is külön követ által 30,000 aranyat, mint Velenczébe e czélra küldött olaj árát, küldött neki, bár e követ ¹⁾ csak Zágrábig juthatott, hol Miksa serege által a továbbutazásban megakadályoztatott. ²⁾

A béke helyreálltával azonban Ulászló — engedve állítólag a magyar rendek azon óhajának, hogy a magtalan Beatrix

¹⁾ Akadémiai másolatgyűjtemény, a milanói követ 1491. június 4-iki jelentése.

²⁾ Akad. másolatgyűjtemény, 1490. decz. Ulászló és Beatrix credentio-nalis levelével ellátott magyar követ a signoriát Miksa ellen segélyre kéri fel.

helyett oly nőt válasszon feleségül, kitől örökösöket remélhet, — mit sem akart többé tudni e házasságról, melynek trónját köszönheté, — és egyedül vonúlt be a fényes budai palotába, míg a fejedelmi büszkeségében földig lealázott, női érzelmeiben vérig sértett Beatrix esztergomi visszavonultságából hiába hallatá tiltakozó szavát. Az 1492-ki budai gyűlés előtt, midőn az Ulászló s Beatrix házassága fölött végleg eldőlt a koczka, Ulászló egyszer-másszor el-el látogatott Esztergomba, s egy ily látogatásról említést is tesz Castiglione Bertalan¹⁾, midőn Ulászló Budára jövet több napot töltött Beatrix udvarán. Érkeztekor, írja Castiglione, Beatrix szeretetteljesen megölelvén Ulászlót, saját fejdíszét annak fövegére tűzé. Érdekes, hogy Bakócz Tamás kancellár s a milanói udvar közt ekkor már élénken folytak a tárgyalások Ulászlónak Sforza Biankával, Corvin János volt jegyesevel való házassága ügyében.

A budai gyűlés után azonban nem nézett többé feléje, sőt azt sem engedte meg, hogy Budára jöhessen; s midőn Beatrix egyszer mégis részáná magát, hogy személyesen eljőjjön megvédeni hitvesi jogait, Ulászló több főurat küldött eléje, hogy őt e szándékától eltérítsék, kik is nagy nehezen birhatták rá, hogy Ó-Budán állapodjék meg, honnét aztán néhány nap múlva keserves csalódásokkal tért vissza esztergomi magányába.

Beatrix most már egyedül atyjába s olasz fejedelmi rokonaiba helyezte minden reményét.

Mialatt azonban helyezete mind válságosabb fordulatot vőn Magyarországon, Nápolyban a lázadó nemesség annyi dolgot adott atyjának, Ferdinánd királynak, hogy ez a Mátyás halálát követett első két évben vajmi keveset tehetett érdekében. A nápolyi nemes urak ugyanis, kiket fejedelmök veje, a nagy magyar király, pusztá híre is féken tartani bírt²⁾, ennek halála után vérszemet kapván, a Ferdinánddal már régebben viszálykodó VIII. Incze pápával szövetkeztek s ennek zászlója alatt ragadtak újból fegyvert.

VIII. Incze pápa a nápolyi nemességgel való szövetkezéssel azt czélozta, hogy az Anjouk jogigényeinek örökébe lépett lotharingiai herceget, Renét, juttassa a nápolyi trónra, (az olasz

¹⁾ Akad. más. gyűjt. 1491. febr. 25-iki levele.

²⁾ 1486. júl. 4-én Ferdinánd nápolyi király a Mátyás királyhoz, a föl-lázadt nemesek ellen ígért segély megsürgetése végett, küldött követnek adott útasításaiban azt mondja, hogy az ígért csekély haderő (Mátyás 1000 gyalogost, Beatrix 300 huszárt ígért) csak a lázadók elrettentésére szolgál, mert Mátyás király neve, mint 1480-ban Otranto ostrománál, úgy most is elégséges lesz arra, hogy az egész mozgalmat csirájában elfojtsa. (Akad. másolatgyűjtemény.)

történészek szerint azon czélból, hogy általa saját természetes fiainak jövedelmező állásokat szerezzen). VIII. Incze a velencei köztársaságot is bele akarta vonni a ligába. De mivel a lotharingiai herceg semmi kedvet nem mutatott a kalandos vállalatra, Velence sem fogadta el a pápa ajánlatait; úgy hogy midőn Ferdinand győztes hadserege már Róma falai alá érkezett, a magára hagyatott Incze pápa kénytelen volt egyezsége lépni a nápolyi királylyal 1492-ben.¹⁾ Ez egyezés közvetlen következménye a nemesi lázadás gyökeres elfojtása vala. A belnyugalom ismét helyreállott a nápolyi királyságban, s ekkor Ferdinánd komolyan kezdett foglalkozni leánya, Beatrix királynő ügyével is.

1492. február 2-án tudatja magyarországi s milánói követeivel, hogy miután most már a közte s a pápa közt fenforgott viszály teljesen ki van egyenlítve, bizonyosra vehető, hogy Beatrix királynő házassági ügye is kedvező megoldást nyerend. Magyarországi követének, De Monti Ferencznek, különösen meghagyja, hogy nyugtassa meg Beatrix királynőt s biztosítsa, hogy mihamarabb segítve lesz minden bajján.

Nemsokára külön követet is küldött Magyarországba, Carafa Endrét.

Az ez alkalomból Ferdinánd által magyarországi állandó követéhez intézett levélből megtudjuk, hogy az Ulászló s Beatrix közt tanúk előtt megkötött házasság hiteles oklevele már Ferdinánd kezei közt volt, s azt nagytudományú államtitkára, Pontano János által Rómába küldötte, a pápának leendő bemutatás végett. Tudatja továbbá, hogy a lengyel király követe Nápolyban járván, hosszabban értekezett vele Beatrix ügyében s megbízta őt, tudatni urával, hogy ő el van tökélve minden áron elhárítani s esetleg megboszulni minden méltatlanságot, melyet leányán, Beatrix királynőn elkövetni szándékoznának. Nyugtassa meg tehát a királynőt, írja Ferdinánd, s bátorítsa, hogy megőrizvén lelki erejét, hozzá illő méltósággal várhassa be az eseményeket. Ne tegyen s ne írjon, folytatja, semmi olyan dolgot, mely compromittálhatná. Ő jól tudja, mik a kötelességei mint hitvestársnak s mivel tartozik urának, királyának. Beatrix azon elhatározását, hogy fegyveres ellentállást fejtsen ki Ulászló irányában, Ferdinánd egyáltalában nem helyesli. Jól vigyázzon, ugymond, mit művel s kinek a tanácsára hallgat, tapasztalatból tudhatván, mennyiben bízhatik a magyar urakban, kik könnyen oly zavarokat idézhetnének elő, melyek még inkább elmérgesítenék az ügyet. Egyébiránt is ő azon véleményben van, hogy Beatrix királynő

¹⁾ Giannone, Storia Civile di Napoli III. 462.

ügye nem erőszakkal, hanem csakis békés uton, szépszerivel intézhető el.¹⁾

Ugyanekkor tudomása lévén Ferdinándnak azon alkudozásokról, melyek Bakócz Tamás győri püspök és a milánói udvar közt folytak, Ulászlónak Sforza Biankával való házassága ügyében, utasítja milánói követét, erélyesen szót emelni e miatt, miután Sforza Lajos hercegnek legjobban kell tudnia, hogy Beatrix valódi és törvényes hitestársa Ulászló királynak.²⁾

Rómában nagy buzgalommal folytak a tárgyalások a nápolyi követek s a pápa közt, s Pontanonak e tárgyalások lefolyásáról beküldött jelentésére válaszul, Ferdinánd örömet fejezi ki a pápának iránta nyilvánított jóakaró atyai érzelmei, valamint amaz elhatározása fölött, hogy Beatrix ügyében legatust készül küldeni Magyarországba. Az egész királyi ház becsülete forogván kockán, írja Ferdinánd, a pápa ez elhatározásával örök hállára kötelezendi őt. Különben, úgymond, Ő Szentsége legjobban tudja, miképen áll a dolog s hogy Isten s a józan ész egyaránt követelik, hogy Beatrixnek igazság szolgáltassék.³⁾

Pontanon kívül Ferdinándnak még egy követe volt Rómában, De Paladinis Lajos s ezeket a spanyol követ is nagy buzgalommal támogatta a bibornoki körökben, hol azonkívül a ferrarai udvarnak is jelentékeny befolyása volt. A tárgyalások már odaérlelődtek, hogy Beatrix házassága érvényességének kimondása már elhatározott dolog vala, sőt a legatus is ki volt szemelve, ki az illető pápai brevét Magyarországba vala viendő, midőn VIII. Incze pápának 1492. július 25-én közbejött halála megakasztott minden ebbeli intézkedést.

VIII. Incze pápát az anyai ágon a Borgia-családból származott VI. Sándor követte a pápai székhelyen. A Rómában tartózkodó nápolyi követek, valamint az új pápa megválasztása alkalmából odaérkezett Frigyes, altamurai herceg, Ferdinánd nápolyi király másodszülött fia előtt VI. Sándor pápa elég kedvezően nyilatkozott Beatrix ügyében. Frigyes herceg hosszabb ideig maradt Rómában, hol De Paladinis Lajossal együtt kizárólag Beatrix ügyével foglalkozott. 1492. novemberben Rómába érkezett Ulászló rendkívüli követe is, Sánkfalvy Antal, nyitrai püspök, ki útközben Ulászlónak Sforza Biankával való házassága ügyében is tárgyalt Sforza Lajos s Bianka felhatalmazottaival, s kinek feladata vala Ulászlónak Brandenburgi Borbála, valamint Beatrix irányában való házassági kötelmei alól való feloldását

¹⁾ Trinchera Codice Aragonese II. 1. rész 154.

²⁾ U. o. II. 1. r. 122—124.

³⁾ U. o. II. 1. r. 156—157.

eszközölni ki a sz.-széktől; ezenkívül még az esztergomi érsekség s az egri püspökség ügyében is valának megbízásai.

Ferdinánd nápolyi király értesülvén a nyitrai püspöknek Rómába való érkezteről, legott meghagyta Frigyes herczegnek, hogy a Beatrix által Nápolyon át Rómába küldött s a nyitrai püspökkel oda majdnem egyidejűleg érkezett Francesco De Montival együtt, ki mint Ferdinánd követe tartózkodott volt Beatrix udvarán, s az ügybe teljesen be van avatva, keresse fel a nyitrai püspököt s igyekezzék őt minden áron megnyerni Beatrix érdekeinek, biztosítván őt egyszersmind, hogy Ulászlónak az egri püspökségre vonatkozó kívánalma csakis azon esetben fog teljesítettni, ha Beatrixszel való házasságát jogérvényesen elismeri.¹⁾ A nápolyi követeknek a nyitrai püspökkel való értekezései azonban eredményre nem vezettek.

A nyitrai püspök utasításaihoz ragaszkodva megkezdte tárgyalásait a pápával s a bíbornoki karral.

Ezek iránt tájékozást nyújt Ferdinánd nápolyi királynak nemrég Magyarországba menesztett követéhez, Carafa Endréhez intézett s 1492. december 30-án kelt nagyfontosságú levele. VI. Sándor pápa ugyanis bizalmasan közlé Frigyes nápolyi herczeggel, hogy a nyitrai püspök éjnek idején kívánt általa fogadtatni. Jövetelének főczéljakép előadá Ulászló király azon sürgős kérelmét, hogy Beatrixszel való házassága bontassék fel, kijelentvén, hogy e házasság ünnepélyes megkötése előtt (avante che ipso Re venesse ad la stipulatione et solennita del matrimonio) Ulászló titokban tiltakozó nyilatkozatot állított ki, mely szerint nem vala igaz szándéka a királynőt nőül venni, hanem hogy egyedül állami érdekek s Magyarország birhatása kényszeríték őt reá. És ez állítását azzal is igyekezett bizonyíttatni a nyitrai püspök, hogy midőn az esküvő alkalmából a pap kérdezé Ulászlótól, akarja-e Beatrixet hitestársul? az nem azt válaszolá, mint a házassági törvény által meg van állapítva, hogy *volo*, hanem egy más szót mondott, mely nincs a szertartásban, azaz: *ita*; a miről a nyitrai püspök hiteles oklevelet is mutatott fel a pápának. A főök pedig, a miért Ulászló vonakodik Beatrixet nejeül elfogadni, ennek magtalansága. Mondott még egyebeket is a nyitrai püspök, miket azonban a pápa gyengédségből elhallgatandóknak vélt. Azt azonban a nyitrai püspök határozottan tagadta, mintha az Ulászló s Beatrix közti házasság consumáltatott volna, mert, úgymond, Ulászló soha sem volt egyedül Beatrixszel, hanem mindig nyilvános helyeken. mások jelenlétében. Ezen a pápa által elmondottakon kívül Ferdinánd királynak még arról is van tudomása, hogy egy híres római jogtudó főpap véleménye kéretett ki, vajjon praetextu sterilitatis és más a pápa által elhallgatott okok miatt felbontható-e a házasság?

Ezeket megtudván Ferdinánd, meghagyta hazaérkezett magyarországi követének, De Montinak, hogy haladéktalanul menjen Rómába, s ott Frigyes herczeggel egyesülten bizonyítsa be a pápa s a bíbornoki kar előtt, hogy az Ulászló s Beatrix közti házasság *per verba de praesenti*, a *volo* s nem pedig az *ita* szóval

¹⁾ U. o. II. 1. r. 205.

s az egyházi törvények által megállapított egyéb szertartásokkal ünnepélyesen lőn megkötve; bizonyítsák be, hogy hamis Ulászlónak azon állítása, mintha sohasem lett volna egyedül Beatrixszel, hanem hogy a házasság *cum copula carnali* tényleg consumáltatott, hogy a király s királynő több ízben, éjjel s nappal egyedül voltak órákon át, hogy a király rendeletéből ilyenkor nemcsak a férfiak, de a hölgyek is el lettek távolítva, s igyekezzenek megcáfolni egyenkint a nyitrai püspök összes állításait.

És hogy nagyobb nyomatéka legyen a dolognak, s hogy a pápa ne gondolja, hogy a Frigyes herczegnek elmondottak miatt teszi Ferdinánd e lépéseket, meghagyta De Montinak, azt állítani, hogy Beatrix királynő, értesülvén a nyitrai püspök küldetéséről, titkon utána küldte őt Rómába, és Ferdinánd Beatrixnek Nápolyban időző titkára, Santoro által leveleket íratott Beatrix névében a pápához s a bíbornokokhoz. Ferdinánd pedig szívére kötötte fiának, Frigyes herczegnek, hogy ezen, a nápolyi királyi ház becsületét oly közről érintő ügyben a lehető legerélyesebben járjon el, s egyúttal a spanyol s ferrarai udvarok hathatós támogatását is kikérte.

Ugyanez alkalommal, mint már említettett, a nyitrai püspök Ulászlónak Brandenburgi Borbálával való házasságának felbontását is kérte, s e végből Borbálának egy oklevelét mutatni fel, melynél fogva felhatalmazza Ulászlót más nőt venni feleségül. Ferdinánd ama gyanuperrel élvén, hogy a nyitrai püspök más ilynemű álnok útakon szerzett okleveleket is fog előmutatni, meghagyja Carafának: tudatni mindezeket Beatrixszel, hogy módjában lehessen meghiusítani minden fondorlatot. Igyekezzék, úgymond, de nagyon óvatosan, összeszerezni a maga részéről is a szükséges okleveleket s bizonyítékokat s küldje meg neki, hogy ellensúlyozhassa Ulászló ármánykodásait. Mert, úgymond, mikor fel van fedezve a méreg, gondoskodnunk kell az ellenszerekről.¹⁾

Csakhogy ez ellenszerek is hatástalanokká lőnek azon ármánykodásokkal szemben, melyeket Ferdinánd nápolyi király saját sógora, Sforza Lajos bari herczeg, Gian Galeazzo milánói herczeg gyámja, unokahugának Ulászlóval való s főnebb is említett házassági terve lehetővé tétele érdekében, Bakócz Tamás kancellár segítségével Magyarországból, fivére Ascanio bíbornok befolyása által pedig Rómában szótt Beatrix ellen. A tárgyalásokat Milanó s Magyarország közt a Magyarországból tartózkodó forlí apát és Sforza Lajos titkára Trevigliói Maffeo közvetítették. Néha Bakócz is írt közvetlenül ez utóbbinak s viszont.

¹⁾ U. o. II. 1. r. 241—243.

Érdekes a forlíi apátnak egy levele, melyben a nápolyi királynak a Bianka házassági tervei elleni tiltakozásaira vonatkozólag ezeket mondja:

»A birodalmakat nemcsak vassal s erőhatalommal, hanem fűrianggal is kormányozzák. Mászt kell tehát mondani a nápolyi királynak, mint a mit tenni szükséges. Jól tudja a tüzes öreg Ferdinánd, mi fog történni. Mit sem kell tehát adni ijesztgetéseire, hanem cselekedni kell. Beatrix Esztergomban tartózkodik minden tekintély nélkül. Igéretekkel, üres szavakkal tartják; s bár ő mindig úgy ír a királynak: »Consorti meo«, a király csak a Regina címet használja«

Ferdinánd nápolyi király a milanói házassági terveket meghiusítandó, körlevélben tudatta az összes hatalmakkal s így a milanói udvarral is, hogy Ulászló s Beatrix házassága törvényszerűen meg lett kötve s consumálva. Ennek következtében a tárgyalások Milanó s Magyarország közt kissé lanyhábbakká váltak ugyan, de midőn Ulászló, Sforza Lajos unszolására, e házasság törvényességét úgy az olasz hatalmnak mint a sz. szék előtt megtagadta, a tárgyalások ismét élénkebbekké váltak; sőt midőn később Ferdinánd és Beatrix követei egyesülten követelték a sz. széktől e házasság érvényességének elismerését, Sforza Lajos titkára Bakócz Tamáshoz intézett levelében csodálkozását fejezte ki, hogy mikép tűrhetik meg, hogy a Magyarországbán tartózkodó Beatrix a magyar király ellen fondorkodjék.

Rómában azalatt az a különös dolog történt, hogy míg Frigyes nápolyi herczeg, Ferdinánd nápolyi király s Beatrix királynő követei egyesült fáradozásainak sikerült a consistoriumtól oly értelmű határozatot eszközölni ki, hogy pápai breve küldessék Ulászlónak, melyben kimutatattván Beatrixszel való házasságának érvényessége: ebbeli kötelességeinek teljesítésére figyelmeztessék, addig a Sforza Ascanio bibornok által vezérelt ellenkező áramlat nyomása alatt a pápa Frigyes nápolyi herczeg távozta után egészen más értelmű brévét küldött Ulászlónak, mint a minőt a consistorium megállapított. ¹⁾ Ez lesz az a kelet nélküli breve, melyet Pray is közöl s melyben a pápa ismételten föl hívja Ulászlót, hogy Beatrixet, kivel állítása szerint (tehát nem mint az oklevelekből vagy bizonyítékokból kiderül) per verba de praesenti törvényes házasságra lépett s e házasságot consumálta is, fogadja el hitveséül. ²⁾

Ferdinánd erélyes felszólalása következtében azonban a pápa megígérte, hogy mihamarabb más brévét fog expedálni Ulászló számára.

¹⁾ U. o. II. 1. r. 280.

²⁾ Pray, Annales IV. 249.

Az Ulászlónak Sforza Biankával tervezett házassága ügyében való tárgyalások 1493 elején már annyira fejlődtek, hogy a házassági szerződés megkötése végett is ki lettek már küldve magyar részről a nyitrai s pécsi püspökök, Milanó részéről pedig Sforza Lajos milanói kormányzó, Gian Galeazzo milanói herceg és Sforza Bianka teljhatalmu megbízottja, Trevigliói Maffeo, s meg volt állapítva a hely is, hol a szerződés jogerejűleg megkötessék.

A magyar s milanói megbízottak közt 1493. márczius-április hónapjaiban folyt tárgyalásokról nincs közelebbi tudomásunk; találunk azonban a Codice Aragoneseben Ferdinánd nápolyi királytól egy levelet Sforza Lajoshoz, melyben óva inti a Biankának Ulászlóval való összeházasítása iránti tárgyalások folytatásától, miután az általa a sz. székek bemutatott oklevelek minden kételyen felül helyezik Beatrix házasságának megdönthetetlen érvényességét. »Bár ne történt volna meg soha e házasság, írja Ferdinánd, szívesen elveszítenék kétszer annyit, mint a mennyit a hozomány kitett, s bár engedtem volna meg, hogy leányom óhajtasát követve, zárdába vonuljon, a helyett, hogy a magyar urak hitegetéseinek engedve, ily hinárba jusson.« Ferdinánd fölemlíti egyúttal a Biankának Corvin Jánossal való házassága tárgyalásai alkalmából tett jó szolgálatait is, mely házasság, ha Mátyás halála közbe nem jön, mindenesetre beláthatatlan előnyére vált volna az egész fejedelmi rokonságnak.

Ferdinánd egyidejűleg a spanyol s ferrarai udvaroknál is újabb lépéseket tett s madridi ügyviselőjéhez intézett levelében élénk színekkel festi VI. Sándor pápa álnokságát, Sforza Lajos cselszövéseit s a nápolyi királyi ház becsületén ejtett súlyos sérelmeket, római követét pedig megbizta, hogy a pápa által Beatrix ügyében kibocsátott brevék iránt kérje ki a római jogtudók véleményét, tudatván, hogy Beatrix védőjéül ő maga is készül egy jogtudóst Rómába küldeni.¹⁾

A spanyol ügyvivőjéhez intézett levelében Ferdinánd egész lajstromát idézi a VI. Sándor pápa által elkövetett igazságtalanságoknak. Trónra léptével, úgymond, egész Italia békének örvendett, de harczias hajlamaival s nagyravágyó terveivel mindenütt zavarokat keltett stb. Magánélete sem példaszerű. Csak az imént, úgymond, pénzszerzés céljából 13 bíbornokot akart kinevezni, miben azonban a bíbornoki kar által meggátoltatott. Nem riad vissza semmitől, midőn arról van szó, hogy fiai nagyravágyásának eleget tehet. Beatrix királynő ügyében a lehető legrosszabban viselkedett; végül hogy folytonos áskálódásai s

¹⁾ U. o. II. 1. r. 278 - 279.

háborús szelleme miatt mindig hadikészen kell magát tartania; sőt az a gyanúja is támadt, hogy a pápa a törököt hívja segélyül. Itália békéje s a sz. szék méltósága, végzi levelét Ferdinánd, egyaránt követelik a keresztény hatalmak, különösen Spanyolország erélyes föllépését.¹⁾

Hogy a spanyol s ferrarai udvarok részéről történtek lépések Rómában, kitűnik Ferdinánd királynak ez udvarokhoz intézett s 1493. márczius 22-én kelt köszönő leveleiből,²⁾ s hogy a külbeavatkozás következtében mind kedvezőbb áramlat kezdett fejlődni Rómában Beatrix irányában, ugyancsak Ferdinandnak magyarországi követéhez, Carafa Endréhez intézett leveléből látjuk, melyben örömmel constatólja, hogy a pápa most már egészen másképp vélekedik ez ügyben, sőt legközelebb külön legatus által két brevét szándékozik küldeni Budára, mely brevéknek egy példányát Ferdinánd meg is küldi Carafának, nagyobb biztonság kedvéért. Végül meghagyja Carafának tudatni Beatrix királynővel, hogy ő mindig résen áll s hogy a minap is sikerült neki teljesen földeríteni a csalást, melyet Ulászló s a magyar urak Beatrix királynőn elkövettek, s mely a nyitrai püspök követsége által még nyilvánvalóbbá vált. Egyedüli gondja — ugymond — a ház meghurczolt becsületének megmentése. Ajánlja Beatrixnek megnyerni Ujlaky Lőrinczet s Zápolyay Istvánt; Carafát pedig vigyázatra inti, nehogy Beatrix királynő a magyar urak által újból kijátszassék.

Ugyanaz alkalomból megküldi Ferdinánd Beatrixnek az Ulászló által a sz. székeknek beküldött s a Beatrixxel *per verba de praesenti* megkötött házasságot megelőzőleg kiállított óvás-tétel másolatát.³⁾

De bár a külbefolyás következtében kedvezőbbé vált a hangulat, sőt, mint fentebb láttuk, a Magyarországba küldendő brevék is meg valának állapítva, ezek expedálása azonban még mindig késett, sőt már-már kétségessé is vált; minek főoka az vala, hogy Ferdinánd király megtagadta VI. Sándor pápa természetes fiától unokája Donna Lucretia kezét. Majd azonban részint leánya Beatrix, részint pedig a fenyegető franczia invázió ellenében szükségessé vált olasz liga létesítése érdekében Ferdinánd király jónak látta nemcsak beleegyezni a pápa által óhajtott házasságba, de a fenti célból szoros szövetséget is kötni vele.⁴⁾

¹⁾ U. o. II. 3. r. 42—48.

²⁾ U. o. II. 315.

³⁾ U. o. 336—337.

⁴⁾ U. o. 348.

Ehez járult a Sforza Bianka s Ulászló közti házassági terv meghiusulása s Biankának Miksa császárral való egybekelése, minek következtében nemcsak Sforza Lajos és fivére Ascanio bibornok Beatrix pártjára állottak, de Miksa császár, ki már azelőtt az Ulászló s a magtalan Beatrix közti házasság érvényesítésén fáradozott, most kettőzött erővel támogatta a sz. széknél is Beatrix követeléseit.

A pápával kötött szövetség erejénél fogva Ferdinánd külön követ által igyekszik rábírni Viterbo és Civitavecchia közt táborozó hadainak fővezérét, Orsino Virginiot a pápával való katonai egyezség megkötésére, kimutatván, hogy háború esetén leánya Beatrix királynő ügye veszélyeztetnék, de Velenczével is meggyűlne a baja. ¹⁾ Orsino, a büszke római patricius azonban vonakodott eleinte engedelmeskedni Ferdinándnak, s ez vala az oka, hogy a sz. szék által megállapított s főnemlített brevék expedíálása késedelmet szenvedett.

Végre azonban Orsino mégis engedett, az egyezség létrejött s 1493. szeptemberben Ferdinánd a pápai brevék expedíálásának sürgetése végett ismét Rómába küldé másodszülött fiát, Frigyes herceget, ki Beatrix királynő azon ígéretével, mely szerint házassága elismerése esetében magas állásokat helyezett kilátásba Magyarországon VI. Sándor pápa fiai számára, nagyban elősegítette a dolgot. A pápa engedett Frigyes kéréseinek s a teanoi püspököt szemelé ki, ki a brevéket Magyarországra vala elviendő. ²⁾

E fölötti örömet fejezván ki Ferdinánd római követéhez intézett levelében, utasítja őt mindenáron sürgetni a legatus elindítását, Beatrix királynő sorsán csakis gyors intézkedés által lehetvén segíteni. »Ő Szentsége, írja Ferdinánd, jól ismeri ez ügyet s tudja, hogy elintézése kizárólag tőle függ. Itt nemcsak a királyi ház, de a pápa s a sz. szék becsülete is játékban van. Beatrix királynő hálás fog lenni nemcsak Ő Szentsége, de hozzátartozói iránt is, s módjában lesz háláját tényekkel is bebizonyítani.« ³⁾

A teanoi püspöknek magyarországi küldetéséről s egyáltalában az ügy állásáról közelebbi adatokat találunk Ferdinánd királynak magyarországi követéhez Carafa Enderéhez intézett 1493. november 3-ki levelében.

A teanoi püspök látszólag a török háború ügyében küldetik Magyarországra, küldetésének főtárgyát azonban Beatrix házassága képezi. S azon esetre, ha Ulászló e házasságot elismeri, a teanoi püspök fel van hatalmazva

¹⁾ U. o. II. 2. r. 31—37.

²⁾ U. o. II. 2. r. 237—239.

³⁾ U. o. II. 2. r. 244—253.

búcsút engedélyezni s keresztes hadjáratot hirdetni Magyarországon a törökök ellen. A pápa 5 hónapra való költséget adott a teanói püspöknek, mit Ferdinánd további 5 havi költséggel töltött meg. A legatus, írja Ferdinánd, sok brevét visz magával, különösen egyháznagyok számára, Bakócz Tamásnak biztos kilátásba fogja helyezni a bibornokságot Beatrix házassága elismerése esetében. Irja végül, hogy Miksa császár s a spanyol felségek a legnagyobb erélylyel támogatják Beatrixet. Mindazonáltal -- ugymond -- nagyon kell vigyázni, hogy gyanut ne ébresztünk, nehogy a teanói püspök Magyarországból való visszajövele megakadályoztassék.¹⁾

Nemsokára a teanói püspök tényleg megindult Magyarország felé. Ferdinánd nagy örömmel fogadta a hirt, és bár, mint írja, nem mondhatja magát mentnek minden aggodalomtól, hiszi, hogy Ő Szentsége nem fogja megváltoztatni iránta való baráti érzelmeit.²⁾

Öt nappal azonban e levél kelte után, azaz 1494. jan. 25-én Aragoniai Ferdinánd nápolyi király erős meghülés következtében hirtelen elhunyt, s halálával, mely az egész aragoniai ház vesztét voná maga után, a Beatrix királynő ügyében elért eddigi eredmények is mind halomra dőltek.

Ferdinánd király halálával a nápolyi dolgok igen szomorú fordulatot vőnek. A régóta várt francia invasio ténynyé vált, II. Alfonz király, Ferdinánd elsőszülött fia, nem bízván alattvalói hűségében, fia Ferdinánd javára lemondott a trónról s Sziciliába vonult vissza, hol egy év múlva meghalt. II. Ferdinánd nem bírván ellentállani az ellenséges érzelmű nápolyi nemesség által tárt karokkal fogadott francia hadseregnek, Ischia szigetére menekült s VIII. Károly győzelmesen vonult be Nápolyba, azok által is örömujjongásokkal fogadtatván, kik, mint Pontano János, az aragoniai királyok kiváló kegyeiben részesültek. Rövid idő alatt az egész nápolyi királyság VIII. Károly hatalmába került, s II. Ferdinánd Ischiában sem vélvén magát biztonságban, Sziciliába menekült. Ezalatt az olasz hatalmak közt szövetség létesült az elhatalmasodó francziák ellen; a szövetséghez a pápa sőt még Sforza Lajos is csatlakozván, ki a francia invasio egyik főszervezőjéül tekintetett. E liga hírére a francziák jobbnak látták kivonulni Italiából, mi nem minden nehézség nélkül sikerült és II. Ferdinánd visszatérhetett ismét országába, hol kijózanodott alattvalói által nagy szeretettel fogadtatott. Öröme azonban rövid ideig tartott, mert néhány nappal Nápolyba való visszaérkezése után 1496. október havában meghalt, s gyermekei nem lévén, nagybátyja Frigyes, I. Ferdinándnak már többször említett fia, követte őt a trónon. Rövid három év alatt tehát őt trónváltozás

¹⁾ U. o. II. 2. r. 200—302. Ferdinánd 1494. jan. 20-iki levele római ügyvivőjéhez.

²⁾ U. o. II. 2. r. 453.

történt Nápolyban: I. Ferdinánd, II. Alfonz, VIII. Károly francia király, II. Ferdinánd s ennek nagybátyja Frigyes.

Hogy ily körülmények közt Beatrix házassági ügyében a nápolyi udvar részéről vajmi kevés történhetett, magától értetődik.

1495-ből csak a ferrarai s milánói udvarok részéről tett ebbeli lépéseknek találjuk nyomát a milánói levéltárban; ¹⁾ bár, mint Ercole ferrarai herceg ez év jul. 11-én tudatja a milánói herczeggel, Beatrix ügyei igen rosszúl állottak, s Ulászló határozottan kijelentette Beatrixnek, hogy a saját érdekében cselekszik, ha egyszer-mindenkorra lemond minden további reménykedéséről.

Beatrix azonban nem szűnt meg egyik-másik olasz fejedelem, valamint Miksa császár közbenjárását igénybe venni. II. Ferdinánd nápolyi király ²⁾, a fejedelmi ház becsületére való tekintettel a milánói herceg közbenjárását kéri. Miksa császár pedig 1496. áprilban követet küld a pápához, kérve őt, hogy kényszerítse Ulászlót egybekelni Beatrixszel, kinek vagyonát elköltötte; mert azon esetre, ha Ulászlónak más nőtől gyermeke születnék, ez a magyar koronát öröklő császári háznak ártalmára volna.

Másrészről Ulászló sem hagyta abba a dolgot s 1496. februárban azzal fenyegeté a pápát, hogy ha Beatrixszel való házasságát fel nem bontja, szövetkezni fog a francziákkal s pápai feloldás nélkül is más nőt fog feleségül venni. Miksa császár s a spanyol, milánói s ferrarai udvarok követeinek azonban sikerült ellensúlyozni minden ebbeli pressiót, sőt ekkor még a velencei signoria is Beatrix pártján állott.

Ugyanez év október havában a milánói herceg Zápolyay István nádorhoz, Várdai Péter kalocsai érsekhez, Corvin Jánoshoz, Frangepán Bernáthoz s Geréb Péterhez intéz leveleket, melyekben melegen ajánlja nekik Beatrix királynő ügyét, kérvén őket: ne engedjék, hogy az Isten s világ előtt összeadott királyi pár továbbra is elváltan éljen s a magyar korona örökös nélkül maradjon. Egyidejűleg sürgettetni kéri fivére Ascanio hibornok által a még mindig Rómában heverő pápai brevék expedíálását, hogy a magyar országgyűlésnek benyujtathassanak.

Frigyes nápolyi király trónraléptével szintén melegen karolta fel nővére Beatrix királynő ügyét s 1497. szeptember havában megküldé sógorának, a milánói herczegnek a Beatrix s Ulászló házasságára vonatkozó összes okiratokat, azon kéréssel, hogy azokat milánói jogtudósok által vizsgáltassa át. Beatrixhez is küldött követet, kit azonban Ulászló, mint a milánói ügyviselő

¹⁾ L. Akad. másolatgyűjtemény.

²⁾ Akad. másolatgyűjt. Ferdinánd 1496. jul. 23-iki levele a milánói levéltárban.

Velenczében értesült, Magyarországból kiutasított. Frigyes Rómában is tett lépéseket, s mint a milánói ügyviselő jelenti onnét 1497. november 24-én, némi sikerrel is. Határozott eredményt azonban nem birt kivívni.

A dolog még húzódott néhány évig, míg a török betörés veszélye ellen létesült keresztény liga, s különösen Velenczének Ulászlóval kötött szoros szövetsége hirtelen más fordulatot idéztek elő. Az ebbeli tárgyalásokat vezető Bakócz Tamás ugyanis Ulászlónak a ligába való belépését Beatrixszel való házasságának megsemmisítésétől tette függővé. Már 1501. januárban velencei követ kíséretében indul a pápai legatus a feloldó bullával s ugyan az év május 13-án kihirdették a pápa, Velence és Ulászló közt megkötött szövetségi szerződés.

Beatrix mindvégig nem hagyott fel a reménykedéssel, s csak Ulászlónak de Candale Annával való házassága hírére távozott Magyarországból, hol nagylelkű férje halála után annyi keserűség érte.

Mily körülmények közt élt a hajdan annyira ünnepelt királynő Esztergomban, megtudjuk az Estei Hyppolit érsek által az esztergomi érsekségnek az egri püspökséggel való kicserélése végett kiküldött biztos, Aretino Donato 1498. ápr. 30-iki leveléből,¹⁾ ki Esztergom átadásáról tevén jelentést Hyppolitnak, ezeket írja:

»A királynő Bakócz érsek belegyezésével ugyanazon lakosztályt bírja, melyben azelőtt lakott. Meglátogattam őt, s oly nyomorban találtam, hogy egy rühes kutya is megszánta volna. Adtam neki egy kis gabonát, mit a várban találtam. Bakócz érsek is ott volt néhány napig s nagy tisztelettel viseltetett a királynő iránt. De hogy ezután mi fog történni, nem tudom.«

Beatrix 1501. januárban vált meg végképen Magyarországtól s mint a modenai levéltár irataiból látjuk, Hyppolit érsek, február 3-án elébe küld Chioggiába s később Argentában meg is látogatja.

Beatrixnek Nápolyba való érkezésének napja nem tudatik. Annyi azonban bizonyos, hogy igen rossz időben érkezett. Ugyanakkor történt az új francia betörés Olaszországba XII. Lajos alatt. Frigyes nápolyi király spanyol segélyért folyamodott. Ferdinánd spanyol király készséggel engedett kérelmének, csak hogy aztán alattomban a francziákkal szövetkezve, a pápa engedélyével megosztotta XII. Lajossal a nápolyi királyságot. Frigyes Beatrixszel együtt Ischia szigetére vonúlt, honnét nemsokára védmennel Franciaországba távozott s ott rövid idő múlva meg is halt. Beatrix az unokaöccse Hyppolit érsek által birt

¹⁾ Akad. másolatnyűjt.

capuai érsekségnek neki átengedett jövedelmeiből tengette végnapjait.¹⁾

Betegségéről s haláláról, mely 1508. szeptemberben következett be, a modenai levéltár íratai közt találunk adatokat. Ezek szerint Beatrix 1508. augusztus 24-én lázba esett s kéréste Estei Hyppolit bibornokot, hogy imádkozzék érte. Szept. 9-én tudatja a körében tartózkodó ferrarai követ, hogy Beatrix királynő állapota rosszabbra fordult s hogy Nápoly minden zárdáiban imádkoznak s körmeneteket rendeznek érte. Szept. 15-én végre írja: Tegnapelőtt, szerdán reggel, a halotti szentségek ájtatos fölvétele után adta át lelkét az úrnak Beatrix királynő nagy ájtatossággal s keresztényi megadással. Ugy halt meg, mint egy szent. Halála általános részvétet idézett elő Nápolyban. Földi maradványai a S. Pietro Martire templomban, hol anyja hamvai is nyugosznak, lőnek örök nyugalomba helyezve. Sirboltját, melynek fényképét a M. T. Akadémia számára elkészíttettem, egyszerű márványlap jelöli a következő fölirattal:

Beatrix Aragonea Pannoniae Regina
Ferdinandi I. Neap. Regis Filia
De Sacro hoc Collegio optime merita
Hic sita est
Haec religione et munificentia se ipsam vicit.

ÓVÁRY LIPÓT.

¹⁾ Michele Vecchioni, Notizie di Eleonora e di Beatrice di Aragona. Napoli 1790. 91. l.